

אמרות טהורות

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֹהֶרֶן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לִנְפֹשׁ לֹא יִטְמָא בְעַמְיֹו: (ויקרא כא א).

ויקרא רבה פרשה כו סימן א – אמירות של אמת

"אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת" (ויקרא כא א). ר' תנחום בר' חנילאי פתח: "אמרות ה' אמרות טהורות כִּסְף צָרוּף בְּעֵלִיל לְאָרֶץ מְזַקֵּק שְׁבַעֲתַיִם" (תהלים יב ז).¹ אמרות ה' אמרות - אמרות בשר ודם אינן אמרות. בנוהג שבעולם מלך בשר ודם נכנס למדינה, כל בני המדינה מקלסין אותו וערב לו קילוסין. אמר להם: למחר אני בונה לכם דימוסיאות ומרחצאות, למחר אני מכניס לכם אמה של מים. יִשָּׁן לוֹ וְלֹא עֵמֵד.² היכן הוא והיכן אמרותיו? אבל הקב"ה אינו כן, אלא "וה' אלהים אמת" (ירמיה י י) - מהו אמת? א"ר אבין: שהוא אלהים חיים ומלך עולם.³

המשך המדרש שם – אמירות של טהרה

"אמרות טהורות" - רבי יודן בשם ר' יוחנן, ר' ברכיה בשם רבי אלעזר, ר' יעקב דכפר חנין בשם ר' יהושע בן לוי:⁴ מצינו שעיקם הקב"ה ח' אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר: "מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה" (בראשית ז ח).⁵ ובמקום אחר עיקם שתיים ושלוש תיבות בתורה כדי שלא להוציא דבר של טומאה מתוך פיו, זהו שכתוב: "מִכֹּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לָךְ שְׁבַעָה שְׁבַעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הוּא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ" (שם שם ב) – "ומן הבהמה הטמאה" לא כתוב כאן, אלא: "אשר לא טהורה היא". אמר רבי יודן בן מנשה: אף כשבא לפתוח להם בסימני בהמה טמאה, לא פתח אלא בסימני טהורה: "את הגמל כי לא מפריס פרסה הוא" אין כתיב כאן, אלא: "כי מעלה גרה הוא" (ויקרא יא ד). וכן השפן והארנבת.⁶ "ואת החזיר כי לא מעלה גרה הוא" לא כתוב, אלא: "כי מפריס פרסה הוא".⁷

מסכת פסחים דף ג עמוד א

¹ וצמוד לו הפסוק: "אתה ה' תִּשְׁמְרֶם תִּצְרְנוּ מִן הַדּוֹר זֶה לְעוֹלָם" – שיוצד ניגודיות ברורה ועוד נידרש לו להלן. לדרשן טוב מספיקה אסוציאציה קלה של "אמור" בפרשה אשר מזכיר לו את הפסוק "אמרות טהורות" בתהלים, ומשם הדרשה מתגלגלת ובאה ואין מקשים על המדרש. או שמא הדרשה המקורית היא בכלל על הפסוק בתהלים והאסוציאציה היא של מי שקישר אותה לפרשה ולפסוק שלנו. אבל נראה שיש כאן יותר מכך. ראשית, יש בפסוק שלנו אמירה כפולה: "אמור ... ואמרת". פעמיים אמירה - הרי לך "אמרות". (ראה מדרש ספרא שדורש אמירה כפולה זו לעניין מת מצווה וכהן, בדברינו [מת מצווה](#) בפרשה זו). ואמנם כך פותחת המקבילה במדרש תנחומא בפרשתנו סימן א המדגישה את האמירה הכפולה: "ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים בני אהרן וגו'. זש"ה אמרות ה' אמרות טהורות וגו', כל מה שהקב"ה מזהיר את ישראל בשביל קדושתן וטהרתן, אמרות ה' אמרות טהורות, אמור אל הכהנים ואמרת אליהם, הרי אמירה שתי פעמים". שנית, הפסוק מדבר על "לא יטמא". לא להיטמא הוא להיות (להישאר) טהור. אז כבר יש לנו "אמרות טהורות".

² לא עמד בדיבורו. הבטחות של מנהיגים ופוליטיקאים שאינן מתקיימות, הוא כנראה דבר עתיק יומין ולא המצאה של דורנו ...
³ ראה בגמרא ברכות יד ע"א-ע"ב שפסוק זה מירמיהו הוא המקור לכך שאנחנו מחברים את "אמת" של ברכת אמת ויציב עם סוף קריאת שמע "אני ה' אלהיכם", כשיטת רבי יהודה במשנה, ואומרים: "ה' אלהיכם אמת" (ואיננו חוששים שמא יחשבו שכך הוא הפסוק בתורה). ראה גם בירושלמי ברכות פרק א הלכה ה שמקשר את קריאת שמע לעשרת הדברות: "... לא תענה ברעך עד שקר - אני ה' אלהיכם. וכתוב: וה' אלהים אמת. מהו אמת? א"ר אבון: שהוא אלהים חיים ומלך עולם". החיבור של "אמת" ל"ה' אלהיכם" נחוץ על מנת ליצור את המקבילה לדיבר: "לא תענה ברעך עד שקר". (אמת הוא גם חותמו של הקב"ה, ירושלמי סנהדרין פרק א הלכה א). לעצם הדרשה, המדרש לא טורח להביא דוגמאות ולפרש היכן מתקיימות אמרותיו של הקב"ה ועובר מיד לנושא הבא שנראה בסמוך. ואנחנו נשתדל למלא את החסר.

⁴ עורך המדרש מביא כמקור לדרשה זו שלושה דרשנים, שכל אחד מקפיד לצטט את שם אומרו ועדיין לא באה גאולה לעולם ... אך באה גאולה לחוקרי המדרש הן בשמות הדרשנים שנזכרים והן במנהגם שהקפידו, עד כמה שיכלו, להביא דבר בשם אומרו. ועכ"פ, נראה שדרשה זו הייתה מאד פופולארית ויש לה מקורות רבים, חלקם נראה בגמרא פסחים להלן.

⁵ פסוק זה והפסוק הבא לקוחים מפרשת נח, בחירת החיות לתיבה שכידוע היו שניים מכל סוג חוץ מהחיות הטהורות ("העתידות להיות טהורות לישראל", פירוש רש"י שם), מהן נלקחו שבע. עיקום שמונה אותיות בא מהחשבון של 5-13=8, "הטמאה" = 5, "אשר איננה טהורה" = 13, ההפרש, תוספת האותיות = 8.

⁶ לבעלי חיים אלה יש סימן טהרה אחד בלבד. התורה לא מתחילה בסימן הטמא, אלא דווקא בטהור, היינו שהם מעלי גרה. ובחזיר, כפי שהוא ממשיך, הסימן הוא הפוך, הוא מפריס פרסה אבל לא מעלה גרה והתורה מציינת זאת תחילה.

⁷ אמרות טהורות, עפ"י מדרש זה הן להימנע מדיבור מגונה, גם אם זה בדיני והלכה. לומר "לא טהור", לא לומר "טמא". לציין תחילה את הצד \ הסימן הטהור ורק אח"כ את הסימן הפוסל או הטמא. כמו לומר לילד "המעשה שעשית לא היה טוב" ולא "היה רע". ראה הרחבת כל הנושא הזה בתחילת הגמרא פסחים הדנה מדוע המסכת מתחילה במילה "אור": "אור לארבעה עשר בודקים את החמץ". מקצת מדברי הגמרא נביא להלן.

ותנא דידן מאי טעמא לא קתני לילי? - לישנא מעליא הוא דנקט. וכדרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עיקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר:

"מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה" (בראשית ז ח) ...⁸

ובאורייתא מי לא כתיב טמא?⁹ - אלא: כל היכא דכי הדדי ניהו - משתעי בלשון נקיה, כל היכא דנפישין מילי - משתעי בלשון קצרה. כדאמר רב הונא אמר רב, ואמרי לה אמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר: לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה.¹⁰

אותם שני התלמידים שהיו יושבים לפני רב (והתעייפו מהלימוד).¹¹ אחד אמר: עשתה אותי הלכה זו כדבר אחר עייף. ואחד אמר: עשתה אותי הלכה זו כגדי עייף.¹² ולא השיח עוד רב עם הראשון. אותם שני התלמידים שהיו יושבים לפני הלל ואחד מהם רבן יוחנן בן זכאי, ויש אומרים שהיה זה לפני רבי ואחד מהם רבי יוחנן, אחד אמר: מפני מה בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה? ואחד אמר: מפני מה בוצרין בטהרה ומוסקין בטומאה? אמר: מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל. ולא היה ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל.¹³

דברים רבה (ליברמן) פרשת דברים – ניצב ונוהג ברחמים

"לעולם ה' דברך נצב בשמים" (תהלים קיט פט) ... א"ר ברכיה: לעולם הוא נוהג עמנו במידת רחמים. ... בכ"ה באלול נברא העולם, אדם הראשון נברא בראש השנה שבא ביום השישי .. בי' חטא, בי"א נדון, בי"ב נתגרש ... וראה שהיה בראש השנה וריחם עליו ... א"ל הקב"ה: חיך, כשם שמחלתי לך דימוס, כך אני מוחל לבניך ביום הזה, בראש השנה, שנאמר: "ביום הזה", הוי: "לעולם ה' דברך נצב בשמים וגו'".¹⁴ הוא נוהג במדת הרחמים. מהו נצב בשמים? אין אתה אדם, שאומר דבר ומבטלו, אלא כל דבר שאתה אומר הוא מתקיים, שנאמר: "אמרות ה' אמרות טהורות". מלך בשר ודם אומר לעשות דבר ואינו עושה ... בלילה ישן ולא עמד. היכן הוא והיכן דבריו? אבל הקב"ה אינו כן, וה' אלהים צבאות הוא אלהים חיים ומלך עולם (ירמיה י ז).¹⁵

⁸ וההמשך הוא כמו במדרש ויקרא רבה לעיל. על הוצאת דבר מגונה מהפה, שהיא חמורה בפרט אצל אדם מכובד, ראה מסכת דרך ארץ פרקי בן עזאי פרק א: ר' אליעזר בן יעקב אומר: אדם נאה ומשובח ומוציא דבר מגונה מפיו, משל למה הדבר דומה? לטרקלין גדולה וביב של בורסקי קבוע בתוכה. כל עובר ושב אומר כמה נאה טרקלין זה, אילמלא ביב של בורסקי קבוע בתוכה, כך אדם נאה ומשובח ומוציא דבר מגונה מפיו". אבל בתחילת דבריה, מדברת הגמרא על יותר מכך, על "לישנא מעליא", היינו לשון מכובדת ומעולה, שהרי אי אפשר לומר שלילה הוא לשון מגונה! אלא שאור הוא לשון נאה יותר.

⁹ וכי בתורה אין המילה טמא? האם היינו כותבים בכל מקום בתורה "לא טהור" במקום "טמא"? אגב, האזכור היחיד של "טמא" בספר בראשית הוא בפרשת דינה, בראשית פרק לד, בהקשר ברור של אונס. בספר שמות אין אזכור של "טמא" בכלל. ספר ויקרא הוא הספר הראשון והעיקרי המכניס מילה זו לשימוש רב. ואחריו, במדבר ודברים.

¹⁰ כנגד הערך של דיבור נקי שאינו מגונה, עומד הערך לדבר בלשון קצרה ולא להאריך. לפיכך אי אפשר באמת לכתוב "לא טהור" במקום "טמא" בכל מקום (ולא טוב במקום רע וכו'). באה התורה ובמספר מקומות מצומצם כתבה "לא טהור" במקום "טמא", על מנת ללמדנו את הכלל של דיבור בלשון נקיה. (וחכמים בלשונם בגמרא אף למדונו לשון של כבוד - לישנא מעליא). אבל משלמדנו כלל זה, חוזרת התורה ונוקטת בלשון קצרה בכל מקום. ללמדך, שלשון קצרה היא העיקר. ואולי אם נקפיד על לשון קצרה, ממילא נמעט בדיבור וניכשל פחות בדיבור מגונה.

¹¹ התרגום לעברית וההוספות בסוגריים, עפ"י פירוש שטיינזלץ.

¹² אולי לא סתם נקט "גד" והתכוון לגדי שמשו רץ אחריו שהיה עייף וצמא (שמות רבה ב ב). והתלמיד האחר שאמר "דבר אחר עייף" שהוא בלשון נקייה חזיר, לא ברור אם עורך הגמרא כתב "דבר אחר" והתלמיד אכן אמר "חזיר", או שהתלמיד אמר "דבר אחר" וגם זה דבר מגונה, שהרי תמיד אפשר לחשוב על דוגמא אחרת כפי שעשה התלמיד הראשון. כל אחד, מה בראש שלו ...

¹³ בזה שאמר "אין מוסקין בטהרה", היינו, שאין צורך להקפיד בדיני טומאה וטהרה בשעת המסיק. שהוא או רבי יוחנן בן זכאי מייסד כרם ביבנה אחרי החורבן, או ר' יוחנן בן נפחא מגדולי אמוראי ארץ ישראל, ראש הישיבה בטבריה. עוד שם על שלושה כהנים שכל אחד קיבל חתיכה קטנה מלחם הפנים: "אחד אמר להו: הגיעני כפול, ואחד אמר: הגיעני כזית, ואחד אמר: הגיעני כזנב הלטאה. בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול". ובדף ג ע"ב איך מבשרים בשורות לא טובות בלשון נקייה: "יוחנן חקוקאה נפק לקרייתא, כי אתא אמרו ליה: חטיין נעשו יפות? אמר להם: שעורים נעשו יפות. אמרו ליה: צא ובשר לסוסים ולחמורים! דכתיב: השעורים והתבן לסוסים ולרכש (מלכים א ה) - מאי הוי ליה למימר? - אשתקד נעשו חטיין יפות. אי נמי: עדשים נעשו יפות". וכן שם גם איך רב בן אחיו של רב חייא מבשר לו שהוריו, שהם אחיו של רב חייא אינם עוד בחיים: "רב בר אחוה דרבי חייא ובר אחתיה. כי סליק להתם אמר ליה: אייבו קיים? אמר ליה: אימא קיימת, אמר ליה: אימא קיימת? אמר ליה: אייבו קיים".

¹⁴ מדרש זה שייך לקבוצת מדרשים נכבדה שמציינת את ראש השנה כיום כפרה (ולא רק יום המלכת הקב"ה) בהסתמך על אדם הראשון שביום זה נסלח לו (חלקית) ולשם כך גם מוקדמת תחילת הבריאה לכה"ל באלול (שהיה ביום ראשון כמובן) ובריאת האדם הייתה היום שישי הוא א' בתשרי (אלול כט ימים) - מה שלא ייתכן בלוח של ימינו. ראו ויקרא רבה כט א בפרשתנו ופסיקתא רבתי מו. אבל עדיין יש לכאורה סתירה בין דבר ה' שניצב ואינו משתנה (כדבריו של מלך בשר ודם) ובין ההנהגה ברחמים. ועל כך ממשיכה הדרשה.

¹⁵ הפסוק בירמיהו הוא: "וה' אלהים אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם" והדרשן שציטט בעל פה או מעתיקי המדרש החליפו "אמת" ב"צבאות". בין כך ובין כך, חזרנו למדרש ויקרא רבה בו פתחנו. מדרש דברים רבה לוקח את כל הדרשה לעניין ראש השנה כיום סליחה וכפרה, מאדם הראשון ועד סוף כל הדורות. ונראה שהוא דורש: אמרות ה' מטהרות וכך הוא יכול לשלב בין מלך עולם, שאינו מלך בשר ודם, שמצד אחד דברו לעולם ניצב, איננו משנה דעתו ועומד בדיבורו ומצד שני הוא מלך רחמים שמהפך לזכות, מוחל וסולח. איך? כי "אמרות ה' טהורות" ואנו מציעים: "מטהרות". הפוטנציאל של רחמים ותשובה תמיד קיים ואינו סותר את

פסיקתא רבתי (איש שלום) פייסקא יד פרה – התורה מסוננת ומזוקקת

"ויקחו אליך פרה אדומה". זה שאמר הכתוב: "אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ" (תהלים יב ז) ... מהו כסף צרוף? אלא כשם שהכסף צרוף נכנס לכור ומצרף ומסתונן עד שהוא עומד ביופיו, כך היא התורה מסוננת ומזוקקת ארבעים ותשע פנים. "מזוקק שבעתים". מהו מזוקק שבעתים? א"ר יוחנן בן פזי: שהתורה נדרשת ארבעים ותשע פנים, ואף הפרשה זו מזוקק שבעתים יש בה ארבעים ותשע טהרות ... שהיא שקולה כנגד כל התורה כולה.¹⁶

תלמוד ירושלמי מסכת סנהדרין פרק ד הלכה ב – דרישת התורה במ"ט פנים

אמר רבי ינאי: אילו ניתנה התורה חתוכה לא היתה לרגל עמידה.¹⁷ מה טעם "וידבר ה' אל משה"?¹⁸ אמר לפניו: ריבונו של עולם, הודיעני היאך היא ההלכה. אמר לו: אחרי רבים להטות. רבו המזכין – זָפוּ. רבו המחייבין – חייבו, כדי שתהא התורה נדרשת מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור, מניין ודגליו.¹⁹ וכן הוא אומר: "אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים". ואומר: "מישרים אהבוך".²⁰

ויקרא רבה כו ב פרשת אמור – מ"ט פנים שלא בטהרה

רבי יוסי ממלחיא ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמרו: מצינו תינוקות בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעין לדרוש את התורה מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור. והיה דוד מתפלל עליהם: "אֲתָה ה' תִּשְׁמְרֵם תִּצְרְנֵנוּ מִן הַדּוֹר זֶה לְעוֹלָם" (תהלים יב ח) ... - תנצרו מן הדור זה לעולם מן הדור ההוא שהוא חייב כלייה. אחר כל השבח הזה יוצאין למלחמה ונופלין, אלא ע"י שהיו בהם דלטורין (לשון הרע) היו נופלין ... אבל דורו של אחאב כולם עובדי עבודת כוכבים היו, וע"י שלא היו בהן דלטורין היו יוצאין למלחמה ונוצחין.²²

דבר ה' אשר לעולם ניצב. מה לעולם ניצב? שהוא "אלהים חיים ומלך עולם". ועוד נסייע מהדרשות שהקב"ה מתנחם על הרעה אבל אינו מתנחם על הטובה, בדברינו [לא איש אל ויתנחם](#) בפרשת בלק.

¹⁶ קצרונו מאד בדרשה זו אשר שייכת לפרשת חוקת ולעניין פרשה אדומה. והבאנו רק את ראשה ואת סופה הדורש את "כסף צרוף שבפסוק. ובאמת, דרשה זו עצמה היא כסף צרוף באופן שבו מדרש פסיקתא רבתי מזקק ומצרף, מרחיב ושוזר מחדש את מדרש ויקרא רבה ה"ל, ומעביר את כל העניין מפרשת אמור ספר ויקרא לפרשת חוקת ספר במדבר. וזה עצמו צרוף בעליל ודוגמה נאה איך מדרש מאוחר בונה על מדרש קדום יותר ולא נותר אלא לפתוח את המדרש שם ולהתבסס ישירות ממנו. ועכ"פ, במהלך זקוק התורה מ"ט פנים (או פעמים) דק מאד הגבול בין טהור לטמא כמדרש הבא.

¹⁷ נראה להסביר קטע זה כך: אילו ניתנה התורה כפסק הלכה חתוך וסגור, לא היה קיום לעולם לימוד התורה והסקת ההלכה על פי דרשות חכמים ומציאות החיים המשתנה והכרעת הרוב. היינו חיים אז בעולם המעשה בלי הלימוד והחידוש, רק עם [סיני ובליל עוקרי הרים](#), והרי: "גדול הלימוד שמביא לידי מעשה". וכבר נדרשנו לאמירה "חתוכה" זו של רבי ינאי בדברינו [אחרי רבים להטות](#).

¹⁸ הדרשן מבין שההקדמה "וידבר ה' אל משה (לאמר)" שנולות במצוות רבות, מלמדת שהיה איזה דיבור בין הקב"ה למשה ולא רק ציווי חתוך ופסוק שאין מה לדון אחריו – דיבור שיש לומר אותו ולדון עליו. ראה פירוש פני משה שם בירושלמי שמסביר: "מה טעם וידבר ה' אל משה – ואמר לו כל הדינים התלויים בכל פרשה ופרשה והדרשות הנוטות לכאן ולכאן". היינו שהדיבור כלל את כל השקלא וטריא בבית המדרש ואת כל ה"בעד" ו"נגד" ואפשר שיהיה אסור ואפשר שיהיה מותר וכו'. ראה הקדמת המשנה לרמב"ם מה נאמר למשה ומה נשאר "פתוח".

¹⁹ המילה ודגלו היא בגימטריא 49. וברור שהוא רומז כאן לפסוק בשיר השירים ב ד: "ודגלו עלי אהבה". ונראה שהקשר הוא יותר מגימטריא סתם. ראה שיר השירים רבה פרשה ב על הפסוק: "רבי אבא בשם ר' יצחק אמר: אמרה כנסת ישראל: הביאני הקב"ה למרתך גדול של יין זה סיני ונתן לי משם התורה שנדרשת מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא, מנין ודגלו, ומאהבה גדולה קבלתיה שנא' ודגלו עלי אהבה. רבי יונה אמר: שני חברים שעוסקין בדבר הלכה זה אומר בית אב של הלכה זה אומר בית אב של הלכה, אמר הקב"ה ודגלו עלי אהבה". הדגל מסמל את הוויכוח ההלכתי בבית המדרש. הדגל כסמל של מאבק והתנצחות? ראו דברינו [ודגלו עלי אהבה](#) בשיר השירים.

²⁰ האמרות הטהורות כאן הוא תהליך הזקוק והליבון של ההלכה שמסור בידי חכמי כל דור ודור ובמכוון לא נמסר כדבר סגור למשה בסיני. תהליך הטיהור והזיכוך, גם אם פסק ההלכה יהיה "טמא". והעיקר שיסתיים ב"מישרים אהבוך". השווה את האופן בו מדרש פסיקתא רבתי הקודם דורש את הכסף הצרוף והזקוק שבעתיים כמוצר מוגמר, מול הצריפה והזקוק כתהליך הליבון ההלכתי המודגש כאן בירושלמי. עכ"פ, נראה שמדרש ירושלמי זה, המצביע על פתיחות ההלכה ויכולתה להתחדש ולהוות תורת חיים בכל דור, איננו פחות בעוצמתו ממדרשים ידועים כגון "לא בשמים היא" (דברים ל יב, בבא מציעא נט ע"ב), "אלו ואלו דברי אלהים חיים" (עירובין יג ע"ב), "דברי חכמים כדרבנות" (חגיגה ג ע"ב) וכו'; אלא שהוא פחות ידוע ולא זכה, אולי משום שהוא בירושלמי. ונראה שניתן להוסיף לרשימה עוד מקור מהירושלמי פאה פרק ב הלכה ד: "ריב"ל אמר: עליהם ועליהם כל ככל דברים הדברים מקרא משנה תלמוד ואגדה אפי' מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני".

²¹ זה הפסוק שבא בצמוד לפסוק: "אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים" ויוצר מעין ניגוד לאמרות הטהורות. את מי יש לשמור ולנצור וממה? מאיזו כלייה כפי שהמדרש ממשיך. ראו גם הפסוק שאחריו החותם את פרק יב: "סְבִיב רְשָׁעִים יִתְהַלְכֶנּוּ כְּרֵם זֵלוֹת לִבְנֵי אָדָם".

²² הדיון על דרישת התורה מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא, מחזירה אותנו היישר למדרש ויקרא רבה בו פתחנו. לסימן ב שם שאפשר שהיינו צריכים להביאו מיד אחרי סימן א לעיל. לשון הרע הוא ההפך מאמרות טהורות ומדגלו עלי אהבה. הוא גרוע מאמירות של "טומאה". כאשר חולקים חכמים זה על זה עד שלכאורה "נעשים אויבים זה את זה", אבל "אינם זזים משם עד שנעשים אוהבים" (גמרא קידושין ל ע"ב) - תיפתר כל מחלוקת ותוכרע ההלכה לכאן או לכאן ויקבל הצד שלא נקבעה הלכה כמותו הכל באהבה ובלי מחלוקת, אבל כאשר יש לשון הרע ותלמידי חכמים מחלקים "תארים" ו"מחמאות" ביניהם – הכל מפסידים. יוצאים למלחמתה של

שמות רבה פרשה לג סימן א – לקח ומקח טוב

"ויקחו לי תרומה". זהו שכתוב: "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו" (משלי ד ב) - אל תעזובו את המקח שנתתי לכם. יש לך אדם שלוקח מקח יש בו זהב אין בו כסף, יש בו כסף אין בו זהב. אבל המקח שנתתי לכם, יש בו כסף, שנאמר: "אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף" (תהלים יב ז), יש בו זהב שנאמר: "הנחמדים מזהב ומפז רב" (שם יט). יש אדם לוקח שדות אבל לא כרמים, כרמים ולא שדות, אבל המקח הזה יש בו שדות ויש בו כרמים, שנאמר: "שלחך פרדס רמונים" (שיר השירים ד).²³

רמב"ן דברים פרק כב פסוקים וז-ז פרשת קן ציפור - התועלת באדם עצמו

אבל אלו ההגדות ... רצו לומר שאין התועלת במצות להקב"ה בעצמו יתעלה, אבל התועלת באדם עצמו למנוע ממנו נזק או אמונה רעה או מדה מגונה, או לזכור הנסים ונפלאות הבורא יתברך ולדעת את השם. וזהו "לצרף בהן", שיהיו ככסף צרוף ... וכן המצות להוציא מלבנו כל אמונה רעה ולהודיענו האמת ולזכרו תמיד: ולשון זו האגדה עצמה הוזכרה בילמדנו (תנחומא שמיני ח) בפרשת זאת החיה: "וכי מה איכפת לו להקב"ה בין שוחט בהמה ואוכל או נוחר ואוכל, כלום אתה מועילו או כלום אתה מזיקו? ... הא לא נתנו המצות אלא לצרף את הבריות, שנאמר (תהלים יב ז) אמרות ה' אמרות טהורות, ונאמר: "כל אמרת אלוה צרופה" (משלי ל ה), למה? שיהא מגין עליך.²⁴ הנה מפורש בכאן שלא באו לומר אלא שאין התועלת אליו יתעלה שיצטרך לאורה ... ואפילו הזכר לנפלאותיו שעשה שצוה לעשות לזכר ליציאת מצרים ומעשה בראשית, אין התועלת לו, רק שנדע אנחנו האמת ונזכה בו עד שנהיה ראויים להיות מגן עליו, כי כבודנו וספרנו²⁵ בנפלאותיו מאפס ותוהו נחשבו לו.²⁶

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: למוטיב "אמרת אלוה צרופה", שהזכרנו אגב המוטיב "אמרות טהורות", נזקקנו גם בדברינו [טעם במאכלות אסורים](#) בפרשת שמיני וכן [אסרתי לך התרתי לך](#) בפרשת ראה. ונראה שיש עוד מקום להקדיש דף מיוחד לנושא "אמרת אלוה צרופה", גם אם הדברים חוזרים וחוזרים.

תורה ונופלים. עוד על דרישת התורה מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא, ראו גמרא עירובין יג ע"ב ומסכת סופרים טז ה שמוטיב זה קשור בדמותו של ר' מאיר "שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו" (קשור גם לקשריו עם אלישע בן אבויה?). וראו עוד בגמרא סנהדרין יז ע"א: "אמר רב יהודה אמר רב: אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר את השרץ מן התורה. אמר רב: אני אדון ואטהרנו וכו'". ונראה שזה נושא שראוי לדף בפני עצמו.

²³ אמרות טהורות וכסף צרוף, יחד עם הנחמדים מזהב, כדבר כולל ומכיל הכל. ראה גם ראש השנה כא ע"ב: "אמר רבי אבהו: אמר קרא: אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים ... חמישים שערי בינה נבראו בעולם, וכולן ניתנו למשה חסר אחד, שנאמר: ותחסרהו מעט מאלהים". ראה פירוש אבן עזרא למשלי פרק ל פסוק ה, דברי אגור בן יקה לאיתאל: "כל אמרת אלוה צרופה - כענין אמרות ה' אמרות טהורות והם המצות הצרופות כזהב המזוקק ובהם חכמת יראת השם ואין ראוי להתעסק בזולתה, על כן אל תוסף על דבריו אתה איתאל כענין לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו". ואיתאל הוא שלמה שבטח בעצמו ואמר: אתי אל ולא אחטא וסופו שחטא. וביקש להבין סוד פרה אדומה ולא הצליח. בכך אנו חוזרים למדרש פסיקתא רבתי לעיל מפרשת חוקת, נכון יותר למדרש במדבר רבה יט ח בראש פרשת חוקת שעליו הרחבנו בדברינו [חוקה חקקתי גזירה גזרתי](#) בפרשת חוקת.

²⁴ הסיום של הפסוק שם: "כל־אמרת אלוה צרופה מגן הוא לחסים בו". וכן הוא בדומה בשירת דוד: "האל תמים דרךו אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החסים בו" (שמואל ב כב לא, תהלים יח לא).

²⁵ זה שאנחנו מספרים.

²⁶ כבר הארכנו לדון בפירוש רמב"ן זה, בפרשת קן ציפור, בדיון על טעמי המצוות ובוויכוח שלו עם הרמב"ם, בדברינו [על מידות גזירות טעמי המצוות](#) בפרשת כי תצא. כאן חשוב לנו הפסוק "אמרות ה' טהורות" שרמב"ן מביא בנוסח מדרש ילמדנו (בידינו אין נוסח זה) ונראה ששוב אנו חוזרים לרעיון של אמרות ה' **מטהרות**. מצרפות מזככות ומטהרות.